# MOGUĆNOSTI RAZVOJA RURALNOG TURIZMA U DOLINI NERETVE

**Maslać, Jure**

**Undergraduate thesis / Završni rad**

**2017**

*Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:* **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

*Permanent link / Trajna poveznica:* https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:125319

*Rights / Prava:* In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

*Download date / Datum preuzimanja:* **2024-03-28**

*Repository / Repozitorij:*

REFST - Repository of Economics faculty in Split

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

**SVEUČILIŠTE U SPLITU**

**EKONOMSKI FAKULTET**

**ZAVRŠNI RAD**

# MOGUĆNOSTI RAZVOJA RURALNOG TURIZMA U DOLINI NERETVE

**Mentor:** **Student:**

**Dr.sc. Ljudevit Pranić** **Jure Maslać**

**Split, travanj 2017.**

## SADRŽAJ:


**1. UVOD ..... 2**

**2. TEORIJSKE ZASADE RURALNOG TURIZMA ..... 5**

**2.1. Pojam i definicija turizma ..... 5**

**2.2. Definiranje i određivanje pojma ruralnog turizma ..... 7**

**2.3. Oblici ruralnog turizma ..... 11**

2.3.1. Agroturistički vidovi ruralnog turizma ..... 11

2.3.2. Ostali oblici turizma na ruralnom području ..... 12

**2.4. Učinci ruralnog turizma ..... 15**

**2.5. Trendovi u ruralnom turizmu ..... 17**

**2.6. Pregled ruralnog turizma u Hrvatskoj ..... 19**

**3. OPĆENITO O DOLINI NERETVE ..... 21**

**3.1. Opće zemljopisne značajke doline Neretve ..... 21**

3.1.1. Površina i granice područja ..... 21

3.1.2. Prirodna baština ..... 23

3.1.3. Kulturna i povijesna baština ..... 25

**3.2. Gospodarske značajke doline Neretve ..... 27**

3.2.1. Glavne gospodarske djelatnosti ..... 27

3.2.2. Stanje gospodarstva ..... 28

**3.3. Turistički potencijal doline Neretve ..... 29**

**3.4. SWOT analiza ..... 32**

**4. PREGLED PONUDE I POTRAŽNJE ZA RURALNIM TURIZMOM U DOLINI NERETVE ..... 33**

**4.1. Turistička potražnja ..... 33**

4.1.1. Pregled broja noćenja ..... 33

4.1.2. Struktura potražnje prema emitivnim tržištima ..... 35

**4.2. Turistička ponuda ..... 36**

4.2.1. Struktura i korištenje smještajnih kapaciteta ..... 36

4.2.2. Trenutna ponuda turističkih usluga u dolini Neretve ..... 37

4.2.3. Strategija daljnjeg razvoja turističke ponude ruralnog turizma doline Neretve . 39

**5. ZAKLJUČAK ..... 41**

**6. LITERATURA ..... 43**

# 1. UVOD

Iako je ruralno područje često u povijesti privlačilo ljude u svrhu provođenja dokolice, danas ono ulazi u uži krug interesa rastućem broju turista. Ruralna područja privlače sve veći broj urbanog stanovništva. Šira zajednica, te sve relevantne strukture uviđaju sve veći značaj ruralnog turizma te se počinju aktivno baviti razvojem u unapređenjem istog.[1]

Ruralni turizam definira se kao širok pojam koji obuhvaća sve aktivnosti na ruralnom području, a ne samo aktivnosti koje bi se mogle odrediti kao agroturizam ili primjerice farmerski turizam. O mogućnostima ruralnog turizma Republike Hrvatske primjenom OECD kriterija dolazi se do zaključka:[2]

- 80% ukupnog kopnenog područja Republike Hrvatske klasificira se kao pretežito ruralno područje
- 19,8% kao mješovito ruralno područje
- 56,7% ukupnog stanovništva živi u ruralnim područjima

Isto tako, vrlo važna je informacija da će se za provedbu „Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. godine“ na razini programa ruralno područje definirati na cijelom području Republike Hrvatske osim administrativnim centrima, tj. 4 najveća grada Zagreb, Split, Rijeka i Osijek i da će sukladno tome ruralno područje Hrvatske još više proširiti.

Iz svega gore navedenog može se zaključiti da Republika Hrvatska počiva na neiskorištenom blagu i da ima velike mogućnosti razviti taj oblik turizma koji bi raznim poticajima države i posredstvom Europske Unije možda i uspješno riješio guruće probleme hrvatskog ruralnog područja. A ti problemi očituju se u sve većem preseljenju stanovništva, pogotovo mlađe dobi iz ruralnih područja u gradove. A za daljnji razvoj i napredak ruralnog područja neophodan je snažni ljudski faktor. Preseljenje iz ruralnih područja u urbana područja u moderno doba najčešće su uvjetovana ekonomskim i socijalnim faktorima. Upravo zbog tih faktora stanovništvo često odlazi u velika urbana područja u potrazi za poslom, boljim životom. Međutim pravilnim ulaganjem u ruralni turizam, točnije ulaganjem u novu ili nadogradnja već postojeće infrastrukture iseljavanje stanovništva može se spriječiti. Takvim ulaganjem povećava se zaposlenost, a samim time i dohodak stanovništva raste. Republika Hrvatska ima

[1] Ružić, E.: Ruralni turizam, Ustanova za cjeloživotno učenje Magistra, Pula, str. 1
[2] Ministarstvo poljoprivrede: Program ruralnog razvoja 2014.-2020. godine (http://www.mps.hr/ipard/default.aspx?id=129)

velike potencijale da se uključi u društvo turistički najrazvijenijih zemlja u svijetu ali za ostvarenje toga cilja potrebna je jasna turistička politika. Također, treba se odmaknuti od starog 3S (sun, sea, sand) principa u kojem hrvatski turizam ovisi isključivo o suncu i predivnoj obali. A taj odmak može se učiniti ulaganjem u nove oblike turizma među kojima se nalazi i ruralni turizam.

Dolina Neretve ima potencijala za razvoj ruralnog turizma. Područje doline Neretva ima znatne pogodnosti za dinamiziranje turističkog razvoja. Riječ je ponajviše o kvaliteti resursno-atrakcijske osnove, pri čemu posebno valja izdvojiti vodotok/deltu Neretve, relativno dugu i turistički iskoristivu morsku obalu, Baćinska jezera, povoljnu klimu, ihtiološki/ornitološki interesantna te prikladno zaštićena močvarna i druga područja, brojne špilje i krške fenomene, vjekovnu tradiciju kulture života i rada, zanimljivu povijest, te osebujnu materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu.[3] Održivi razvoj doline Neretve, tj. ulaganje u ruralni turizam predstavlja odgovoran odnos prema prirodnim resursima te je prilika za opstojnost budućih generacija koje će očuvati naslijeđene prirodne ljepote i tradicijske vrijednosti koje ih čine jedinstvenima, a istodobno pridonijeti gospodarskom razvoju čitavog područja doline Neretve. Valorizacijom resursa s područja doline Neretve došlo bi do poboljšanja kvalitete života i prestanak iseljavanja u urbana području u bliskom krugu doline Neretve.

Iako je donešen plan za razvitak turizma u dolini Neretve u periodu 2015.-2025. konkretnih ulaganja u tržišno repozicioniranje ili razvitak nove ili unaprjeđenje stare infrastrukture i suprastrukture još nema. Bez tih ulaganja bogati resursi koje doline Neretve ima nisu pravilno prezentirani na domaćem i međunarodnom tržištu. Te zbog svega navedenog potrebno je:

- bitno unaprijediti postojeću turističku ponudu i razviti nove turističke proizvode,
- modernizirati i/ili tržišno repozicionirati smještajnu i drugu turističku ponudu u skladu s aktualnim i očekivanim razvojem tržišta,
- identificirati i inicirati određen broj kvalitetnih oglednih turističkih razvojnih projekata u javnom i privatnom sektoru,
- uspostaviti kreativni sustav partnerstva javnog i privatnog sektora kako u sferi operativnog upravljanja prostorom cijelog Klastera kao jedinstvene turističke destinacije, tako i u sferi realizacije pojedinačnih razvojnih projekata.[4]

[3] Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025., str. 6.
[4] Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025., str. 7.

Prilikom istraživanja, koristiti će se metode istraživanja za stolom i metode raščlambe, sinteze, usporedbe i opisa. A ove metode će se koristiti da se dobije bolji uvid u problematiku te da se sukladno tome pruže adekvatna rješenja za razvoj ruralnog turizma u dolini Neretve.

Cilj rada je upoznati se sa stanjem i mogućnostima razvoja ruralnog turizma u dolini Neretve u surječju „Plana razvoja turizma klastera Neretva 2015.-2025.“ kako bi se u budućnosti moglo bolje promovirati i unaprijediti gospodarski rast i kvalitetu života doline Neretve.

# 2. TEORIJSKE ZASADE RURALNOG TURIZMA

## 2.1. Pojam i definicija turizma

Turizam je danas jedna od rastućih gospodarskih grana u svijetu te postoji sve veći broj ljudi kojim se otvara mogućnost da putuju i istražuju druge krajeve svijeta, a sve to zahvaljući povećanju dohotka i kvaliteti življenja u razvijenim i srednje razvijenim zemljama svijeta. Međutim, unatoč svemu tome postoji mnogo definicija o tome što je turizam i koje sve elemente uključuje.

Danas je u većini zemalja prihvaćena opća koncepcijska definicija turizma Svjetske turističke organizacije (UNWTO, 1999) prema kojoj turizam uključuje sve aktivnosti proizašle iz putovanja i boravaka osoba izvan njihove uobičajene sredine ne dulje od jedne godine radi odmora, poslovnog putovanja i drugih razloga nevezanih uz aktivnosti za koje bi primili ikakvu naknadu u mjestu koje posjećuju.[5]

Nadalje, dva najvažnija dijela samog turizma su turistička potražnja i ponuda.

Turistička potražnja se mjeri i prati zbog svojih ekonomskih učinaka koje generira ili zbog prikupljanja podataka koji su vrlo važni za kreiranje marketinške politike. Sama potražnja može se definirat sa različitih stajališta, i to najčešće:[6]

- Sa stajališta ekonomije (potražnja se definira kao ukupna količina roba i usluga koje su kupci spremni kupiti na tržištu u određenom vremenu i po određenoj cijeni)
- Sa stajališta psihologije (potražnja se promatra kroz potrebe, motivaciju i ponašanje kupaca)
- Sa stajališta geografije (potražnja se promatra kroz ukupan broj osoba koje putuju ili žele putovati radi korištenja turističkih sadržaja i usluga)

[5] Enciklopedija.hr (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62763)
[6] Petrić L. (2013/2014): Uvod u turizam, str. 75.

Turistička ponuda predstavlja količinu roba i usluga koje se nudi turistima na određenom turističkom tržištu, u određeno vrijeme i po određenoj cijeni. Turistička ponuda ima određene karakteristike poput dislociranosti od potražnje, heterogenosti ponude, sezonskog karaktera, statičnosti ponude i neelastičnosti.

Elementi turističke ponude su:[7]

- Atraktivni elementi (prirodni i društveni elementi)
- Komunikativni ili komunikacijski elementi (prometna infrastruktura i vrste prijevoznih sredstava u destinaciji)
- Receptivni elementi (restauraterstvo i hotelijerstvo)
- Posrednički elementi (putničke agencije i turoperatori)

U literaturi se pronalaze mnogobrojni kriteriji prema kojima se može pobliže odrediti, analizirati i raščlaniti pojedine vrste turizma, odnosno turističkih kretanja. Tako se vrste turizma razlikuju prema: trajanju boravaka turista, stupnju mobilnosti, dobnoj strukturi, i slično.

Ipak, i u teoriji i praksi turizam se često jednostavno dijeli na masovni turizam (velik broj turista, organizirano putovanje, paket-aranžmani agencija i turoperatora, niske cijene) i alternativni ili održivi turizam (alternativa sadržajima i ponašanju turista, motivi turista u fokusu, ponuda u ravnoteži s okruženjem).[8]

Tako razlikujemo specifične oblike turizma zasnovane na prirodnim resursima (zdravstveni turizam, sportski turizam, nautički turizam, ruralni, lovni i ribolovni turizam, naturizam, robinzonski turizam i dr.) i specifične oblike turizma zasnovane na društvenim resursima (kongresni turizam, kulturni turizam, gastronomski i enofilski turizam, turizam događanja, vjerski turizam, turizam na umjetno stvorenim atrakcijama, casino-turizam i dr.).

U ovom radu naglasak će biti na razvoju ruralnog oblika turizma u dolini Neretve.

[7] Petrić L. (2013/2014): Uvod u turizam, str. 159.
[8] Enciklopedija.hr (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62763)

## 2.2. Definiranje i određivanje pojma ruralnog turizma

Ruralni turizam je prema definiciji Vijeća Europe (1986. godine) oblik turizma koji obuhvaća sve aktivnosti na ruralnom području, a ne samo aktivnosti koje bi se mogle odrediti kao agroturizam ili farmerski turizam.

Danas je ruralni turizam u snažnom porastu. Ruralna su područja izrazito pogodna za razvoj turizma i omogućuju odvijanje različitih turističkih aktivnosti. Prema popisu koji je napravljen pri Vijeću Europe te aktivnosti se sljedeće:[9]

1. Ture

- pješačenje (pješačke staze, prirodni parkovi, fitness staze)
- jahanje (konji, magarci)
- ture u kamp-kućici
- motorizirane ture (sva terenska kola, motocikli)
- vožnje biciklom
- trčanje na skijama

2. Aktivnosti na vodi

- ribolov
- plivanje
- boravak na rijekama (kućice na vodi, čamci, teglenice)
- kanu i rafting
- windsurfing
- utrkivanje brzim čamcima
- jedrenje

3.Aktivnosti u zraku pomoću

- malih zrakoplova
- jedrilica, hang-gliding-a
- balona na topli zrak

[9] Ružić, E.: Ruralni turizam, Ustanova za cjeloživotno učenje Magistra, Pula, str. 3-4.

4. Sportske aktivnosti

- tenis
- golf
- spuštanje i penjanje po stijenama

5. Aktivnosti otkrivanja zanimljivosti, radnih procesa

- lokalna proizvodnja, poljoprivredna poduzeća

6. Kulturne aktivnosti

- arheologija
- područja pod restauracijom
- tečajevi ručnog rada
- umjetničke radionice
- folklorne grupe
- kulturni, gastronomski i drugi izvori i podrijetla

7. Aktivnosti zdravstvenog karaktera

- fitness trening
- zdravstvene pogodnosti

Nadalje, Vijeće Europe kao najznačajnije karakteristike ruralnog turizma navodi:

- mirnu sredinu
- odsustvo buke
- očuvani okoliš
- komunikacija s domaćinima
- domaću hranu
- upoznavanje seljačkih poslova

Također, svemu ovome se može dodati i cijeli niz oblika turističke ponude, odnosno usluga koje se mogu pružiti na ruralnom području. Kriteriji za definiranje okvira ruralnog turizma prikazani su u tablici 1.

Bez obzira na definicije seoski turizam, agroturizam i ruralni turizam specifičniji su i originalniji od ostalih vidova turizma. U prvom redu tu postoji interakcija domaćin-gost. Gost

više nije samo statistički broj ili još gore, ključ od sobe, već ovdje postaje sastavni dio obitelji. Turističke usluge su personalizirane, gost se tretira kao prijatelj. Gostu je u agroturizmu na raspolaganju cjelokupni prostor domaćinstva kojeg dijeli samo s domaćinom. Postoji i kontakt s lokalnim stanovništvom, običajima, kulturom, načinom života, lokalnom gastronomijom, aktivnostima u okruženju (outdoor i posebni programi) što omogućuje originalno iskustvo i potpuni doživljaj. Smještaj je obično organiziran u ambijentalnim, tradicionalnim kućama. No, ruralni se turizam ostvaruje u različitim oblicima u okviru kojih valja istaknuti seljački turizam (agroturizam) na seljačkim gospodarstvima i ostali oblici koji se ostvaruju na ruralnom prostoru izvan seljački gospodarstva.[10]

Ruralno područje (ili ruralna sredina) moglo bi se definirati kao sredina s malom koncentracijom stanovnika,kojemu je osnovno zanimanje poljoprivreda, a koje karakteriziraju posebni običaji i seoski identitet.
Ruralna područja s mnogobrojnim karakterističnim različitostima poput: planina, kanala, rezervata, obala, poljoprivrednih zemljišta, rijeka, jezera i sl. pogodna su za razvoj turizma.

**Tablica 1: Kriteriji za definiranje okvira ruralnog turizma**

| **KRITERIJ** | **OBJAŠNJENJE** |
|---|---|
| Položaj domaćinstva u prirodnom okruženju, selu ili malom grad | Manje od 5000 stanovnika u selu/gradu ili u vrlo tipičnim/tradicionalnim naseljima |
| Ruralno okruženje, s izraženim karakteristikama tradicionalnog poljodjelstva ili izuzetnim prirodnim vrijednostima | Izuzetne prirodne vrijednosti su park prirode ili slično.“Tradicionalno poljodjelstvo” isključujeprevladavajuću industrijsku poljoprivredu (vizure kojima dominiraju staklenici,ogromni proizvodni objekti i slično) |
| Turizam nije glavna ili prevladavajuća aktivnost ili izvor prihoda u bližoj okolini | Odnos broja turističkih kreveta i broja stanovnika u ruralnim područjima ne smije preći 1:1 |
| Dobra zaštita životne sredine, miran i tih položaj, bez buke ili zagađenja | Prihvatljivi su mirisi i buka karakteristični za tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju |

[10] Ružić, E.: Ruralni turizam, Ustanova za cjeloživotno učenje Magistra, Pula, str. 6.

| | |
|---|---|
| Autentičnost smještajnog objekta i ambijenta | / |
| Gostoljubivost - osobna briga domaćina o gostu | / |
| Mali kapacitet smještajne jedinice | Gornji limit kapaciteta je 40 kreveta ako nije zakonski određen ili propisan internom standardizacijom članice |
| Poštivanje propisanih kriterija u ocjenjivanju | Poštivanje prilagođenih standarda Federacije u ocjeni kvalitete |
| Društvena i socijalna održivost u kontekstu multifunkcionalnih aktivnosti na ruralnom području | Primjena kriterija iz Agende 21 za turizam kada budu izrađeni |
| Povezanost s lokalnom zajednicom i tradicionalnom kulturom | Minimum je integracija aktivnosti u okvire zajednice iz okruženja,gosti imaju mogućnost da ostvare kontakt s lokalnom realnošću ukoliko to žele |
| Lokalni proizvodi i gastronomija | Dostupni u okruženju |
| Kultura (folklor, zanatski proizvodi, običaji, nasljeđe...) | Dostupni u okruženju |
| Isključujući kriteriji su: - Gradski i industrijski lokaliteti i njihova okolina | / |
| -Područja masovnog ili izrazito razvijenog turizma<br>- Buka, rizici/opasnosti, vidljiva ili druga zagađenje | Tipični ruralni utjecaji su prihvatljivi |

Izvor: Ružić, E.: Ruralni turizam, Ustanova za cjeloživotno učenje Magistra, Pula, str. 4.

## 2.3. Oblici ruralnog turizma

Ruralni turizam ima mnogo različitih oblika. Najučestaliji oblik je agroturizam (na seljačkom gospodarstvu), ali također postoje i drugi oblici koji se ostavaruju na ruralnom prostoru izvan seljačkih gospodarstava.

### 2.3.1. Agroturistički vidovi ruralnog turizma[11]

Agroturizam može se definirati kao odmor na seljačkom gospodarstvu (registriranom obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu, poljoprivrednom obrtu, poljoprivrednom trgovačkom društvu d.o.o. ili d.d.) s korištenjem usluge smještaja, prehrane, pića, zabave, rekreacije i dr. u obiteljskim zgradama ili drugim smještajnim objektima (kamp, pansion, hotel).

S obzirom na usluge može se govoriti o sljedećim oblicima agroturizma:

- oni u kojim se pružaju samo usluge prehrane (objekti-restorani uređeni i opremljeni u skladu s tradicionalnom arhitekturom),
- oni u kojima se pružaju samo usluge smještaja (ruralna kuća tradicionalne arhitekture, obiteljski ruralni hotel, ruralne sobe i apartmani tradicionalne arhitekture, ruralne sobe i apartmani nove arhitekture)
- oni u kojima se pružaju usluge smještaja i prehrane

Prema objektima može se govoriti o oblicima kao što su:

- odmor u ruralnoj kući tradicionalne arhitekture,
- odmor u obiteljskom ruralnom hotelu,
- odmor u ruralnim sobama i apartmanima tradicionalne arhitekture,
- odmor u ruralnim sobama i apartmanima nove arhitekture,
- odmor na poljoprivrednom gospodarstvu s eko ponudom.

[11] Ružić, E.: Ruralni turizam, Ustanova za cjeloživotno učenje Magistra, Pula, str. 6-7.

### 2.3.2. Ostali oblici turizma na ruralnom području

Termin ruralni turizam koristi u situaciji kad je ruralna kultura glavni sadržaj ponude. U ovisnosti o primarnoj komponenti proizvoda, koriste se izrazi, zeleni turizam, gastronomski turizam, socijalni, nautički turizam, lovni, avanturistički, povijesni/kulturni turizam itd. Turističke aktivnosti koje se odvijaju u velikim turističkim naseljima, velikim hotelima, golf igralištima i skijalištima teško je integrirati u koncept ruralnog turizma. Naime, turizam u ruralnim područjima je specifičan upravo zbog nastojanja da se posjetiteljima omogući osobni kontakt te da im se, koliko je to moguće, dopusti uključivanje u aktivnosti i svakodnevni način života lokalnog stanovništva.[12]

Stoga, primjeri ovakvih oblika turizma su:[13]

1) **Rezidencijalni turizam**

Ovaj oblik turizma uključuje stanovanje gradskih stanovnika u dane vikenda, blagdana, godišnjih odmora u vlastitim objektima, vikendicama. Ti objekti se obično nalaze u ruralnim prostorima u blizini gradova ili drugih prirodnih privlačnosti. U tim objektima obično borave sami vlasnici, ali se mogu iznajmljivati i drugima te predstavljaju značajan turistički potencijal.

2) **Zavičajni (nostalgični) turizam**

Ovaj vid turizma temelji se na osobnoj vezi pojedinca i određenog područja. Kod ovog oblika turizma najčešće se radi o stanovnicima koji su preselili iz svojih zavičaja u neka druga veća mjesta. Iz toga slijedi da navedena populacija često odlazi u zavičaj gdje spavaju i hrane se kod rodbine ili u lokalnim ugostiteljskim objektima. Zavičajni (nostalgični) turizam često prelazi u rezidencijalni turizam.

[12] Petrić,L.: Izazovi razvoja ruralnog turizma: Dosadašnja praksa u Europi i reprekusije na Hrvatsku, str. 7.
[13] Ružić,P. (2005): Ruralni turizam

3) **Sportsko-rekreacijski turizam**

Sportsko-rekreacijski turizam je oblik koji se temlji na sportsko zabavnim aktivnostima u prirodi kao što su: šetanje, vožnja biciklom, skijanje, skijaško trčanje, jahanje, klizanje, plivanje, veslanje, badminton, igre loptom, streličarstvo, tenis, rukomet i drugo.

4) **Avanturistički turizam**

Ovo je oblik rekreacijskog turizma koji zahtjeva veliku fizičku i psihičku pripremljenost od sudionika zbog mnogo rizika i uzbuđenja. U ovaj oblik turizma najčešće se ubrajaju alpinističko penjanje, treking, vožnja brdskim biciklom, akrobatsko skijanje, rafting, letenje zmajem i sl.

5) **Zdravstveni turizam**

Zdravstveni turizam se veže uz termo-mineralna vrela, ljekovita blata te planinske predjele. U posebnim objektima- lječilištima pružaju se usluge smještaja i prehrane te medicinski nadzor.

6) **Kulturni i vjerski turizam**

Na ruralnim područjima kulturni i vjerski turizam predstavljaju brojni spomenici, galerije, muzeji, kulturne manifestacije, posjet brojnim svetištima i vjerskim manifestacijama. U ponudu ovog oblika turizma u ruralnim područjima spadaju sljedeći elementi: dvorci, burgovi, utvrde, sakralni spomenici, spomenički kompleksi, muzeji, galerije, etno lokaliteti, arheološka nalazišta.

7) **Lovni i ribolovni turizam**

Lovni turizam je tipičan za ruralnu sredinu jer se provodi na zemljištima i vodenim površinama kojih ima u izobilju na ruralnom području. Ribolovni turizam se ostvaruje na vodenim površinama ruralnog prostora,a ribolovci traže čiste vode bogate ribom. Za ovu vrstu posjetitelja ribolov predstavlja hobi, sport i rekreaciju.

8) **Gastronomski i vinski turizam**

U ruralnom prostoru značajna je gastronomska ponuda, a uz to se veže i vinska ponuda. Za gastronomsku ponudu bitno je da bude raznovrsna i uočljiva. Da bi kuhinja i njena jela dobila cjelovit sadržaj trebaju se pripremati s domaćim namirnicama i u tradicionalom posuđu. Vinski turizam promatra se u uskoj vezi s gastronomskim jer je vino zakonskim odredbama zemalja Europe i Hrvatske uvršteno u hranu.

9) **Prirodi bliski i ekoturizam**

Prirodi bliski i ekoturizam su vrlo popularni oblici turističke ponude jer se turisti sve više zanimaju za prirodu, a posebice onu ekološki čistu. Pritom, turistima su najviše interesantnu zaštićeni dijelovi prirode kao što su nacionalni parkovi, parkovi prirode, zaštićene biljne i ţivotinjske vrste i sl. Ekoturizam predstavlja vrstu putovanja kojemu je cilj zaštita svijeta prirode i podržavanje dobrobiti kulture koja taj svijet nastanjuje. To je pokret koji ima značajan i pozitivan učinak na zajednički razvoj i budućnost okoliša i turizma.

10) **Edukacijski turizam**

Edukacijski turizam karakterizira upoznavanja polaznika sa obilježjima ruralnog prostora, stjecanju životnog iskustva za vrijeme boravka u prirodi te drugih spoznaja u vezi s ruralnim prostorom. Polaznici u edukacijskom turizmu mogu biti đaci koji su na izletničkim putovanjima te ostali turisti.

11) **Tranzitni turizam**

Tranzitni turizam predstavlja vid turizma u kojem turisti iz različitih razloga putuju kroz ruralni prostor. Također, turisti se zaustavljaju u ruralnom prostoru te koriste usluge smještaja i prehrane u različitim smještajnim objektima i restoranima koji se nalaze uz prometnice.

12) **Turizam kampova**

Turizam kampova ili kamping turizam predstavlja vid seoskog turizma u kojem su turisti odabrali kampiranje umjesto klasičnog smještaja. Kampiranje se u ruralnoj sredini ostavaruje u kampovima koji su smješteni u okviru druge ugostiteljske ponude ili seljačkog gospodarstva, ali u blizini prirodnih ljepota, kulturnih i drugih znamenitosti. Još jedan oblik kamping turizma su oni kampovi koji su smješteni na atraktivnim lokacijama u ruralnom prostoru. Ovakav oblik kamping turizma koriste svi oni koji ne preferiraju boravak na moru.

13) **Nautički turizam**

Nautički turizam u ruralnim sredinama razvija se na jezerima, rijekama i kanalima. Nautički turizam je dio maritimnog turizma, ali se u određenim uvjetima može razvijati i u ruralnim dijelovima.

14) **Mješoviti i ostali oblici ruralnog turizma**

U ovu kategoriju ulaze foto-safari, promatranje ptica i drugih životinja, praćenje životinja po tragovima i traženje njihovih staništa, traženje gnijezda, promatranje rojenja pčela i sl.

## 2.4. Učinci ruralnog turizma

Turizam na ruralnim prostorima ostvaruje proizvodne, financijske i druge učinke koji su vidljivi u povećanju primarne poljoprivredne proizvodnje, razvoju preradbene poljoprivredne proizvodnje, razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti, očuvanju sela i objekata od propadanja, očuvanju okoline od svih vrsta onečišćenja, zapošljavanju novih djelatnika i zadržavanju mladih na selu, osiguravanju mogućnosti ostvarivanja dodatnih prihoda, oživljavanju poljoprivrede i njezinom povezivanju s turizmom, poticanju razvoja domaće kvalitetne organski-biološki proizvedene hrane i one tradicionalne, razvoju gospodarstva ruralnog područja, razvoju dopunskih djelatnosti na seljačkim obiteljskim gospodarstvima, korištenju viška prostora u postojećim zgradama na seljačkim gospodarstvima, očuvanju povijesnih i kulturnih vrijednosti sela te razvoju poduzetničkog duha.[14]

Učinci ruralnog turiza očituju se kroz ekonomske i neekonomske učinke.
Neekonomski učinci turizma mogu se očitovati kroz  očuvanje identiteta sela, to jest kroz očuvanje tradicijskih vrijednosti i običaja sela. Zaštita tradicionalne proizvodnje i proizvoda također igra veliku ulogu u očuvanju seoskih i tradicionalnih vrijednosti. Nadalje, vrlo važni neekonomski učinci su očuvanje i suživot sa samom prirodom, sve se temelji na održivom razvoju, nema zagađenja i uništavanja prirodnih ljepota jer se ruralni turizam ne može razvijati na području uništene prirode. Stari seoski putovi, ceste i građevine se obnavljaju i postaju važan čimbenik za turizam. Isto tako, dolazi do zaštite kulture i povijesne baštine, povijesni ostaci i kultura življenja na ruralnom području glavni su mamac za turiste i na taj način država ili određena područja učiniti će sve da zaštiti svoju kulturu i povijest kako bi je kasnije mogla valorizirati.

Ekonomski učinci ruralnog turizma ogledaju se u povećanju prihoda u proizvodnje na ruralnom području. Ovo je vrlo važan čimbenik cijeloga ruralnog turizma jer se na ovaj način sprječava odlazak stanovništva sa ruralnih u veća urbana područja. Povećanje proizvodnje i prihoda generira potražnjom za novim radnim mjestima i na taj način dolazi do pada stope nezaposlenih

[14] Demonja D. Ružić P.(2010) Ruralni turizam-s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb, str.194

samim tim činom stanovništo postaje zadovoljnije i ostaje na ruralnom području. Ruralni turizam je glavni pokretač razvoja cijelog ruralnog područja jer omogućuje ostvarivanje dodatnih prihoda i stvaranje novih radnih mjesta na tom području. Isto tako, vrlo važni neturistički čimbenici mogu bit razne građevinske i ostale tvrtke koje dolaze na ruralna područja obavaljati razne poslove obnavljanja raznih građevina, cesta i na taj način isto generiraju povećanje prihoda i otvaraju nova radna mjesta za lokalno stanovništvo.

## 2.5. Trendovi u ruralnom turizmu

Prema istraživanju Eurobarometra[15] i CBI.eu-a[16]povećana je potražnja za putovanjima koji uključuju elemente lokalne kulture u njihova putovanja. Oko 27% turista iz Europe je izjavilo da je kulturni doživljaj glavni destinacije bio glavni razlog za odlazak na njihov odmor. Oni traže iskustvo, tj. doživljaj samom ruralnog područja prije nego samo razgledavanje. Tijekom njihovog doživljaja oni žele biti u dodiru sa lokalnim stanovništvom. Mnoge zemlje u razvoju među kojima se nalazi i Hrvatska imaju zanimljiva ruralna područja sa zasebnom kulturom i tradicijom. To sve omogućuje im jaki razvoj ruralnog turizma.

Turisti sve više žele posjetiti lokalne zajednice ili mjesta sa bogatom kulturnom i povijesnom baštinom. Također, postoje i oni što se žele što dublje upoznati lokalnu tradiciju i običaje, tako oni na primjer žele doživjeti i sudjelovati u stvaranjima tradicionalnih proizvoda ili sudjelovati u žetvi i pomagati lokalnom stanovništvu pri njihovom radu na zemlji.

Također, veliku popularnost među turistima uživa agroturizam i/ili doživljaj života na farmi. Ovo je odličan oblik ruralnog turizma na kojem turisti mogu doživiti i sudjelovati u lokalnoj kulturi. Na ovaj način turisti kombiniraju iskustvo življenja na farmi sa volontiranjem, tj. pomaganjem lokalnom stanovništvu u njihovim svakodnevnim poslovima. Međutim, važan podatak za ovaj oblik ruralnog turizma je da u svom marketinškom oglašavanju ponuđivači trebaju korisiti termine „agritourism“ i „farm stay“ što se odnosi na agroturizam i život na farmi jer turisti kad pretražuju koriste te ključne riječi za pretragu više nego koriste riječi ruralni turizam.
U ova moderna doba široko je raširenо korištenje interneta u pretrazi za željenim destinacijama i područjima koji se žele posjetiti. Za prikupljanje informacija i podjelu svojih iskustva na putovanjima turisti se služe sa:

- Određenim stranicama na kojima se nalaze iskustva drugih ljudi, stranicama poput Tripadvisora i Holiday Uncovered
- Putničkim formumima poput Responsible Travel
- Društvenim mrežama poput Instagrama, Facebooka, Twittera i Youtubea

[15] Preferences of Europeans towards tourism (2015.) (http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_414_en.pdf)
[16] CBI.eu, What are the opportunities for Rural Tourism from Europe? (https://www.cbi.eu/node/2545/pdf/)

Iz ovoga je vidljivo da danas ako ponuđivači žele ostatati kokurentni na turističkom tržištu trebaju osmisliti dobru online marketinšku strategiju kako bi bili drugačiji od konkurencije i na taj način privukli veći broj turista od svojih konkurenata. Upravo ruralni turizam nudi to nešto drugačije, nešto novo, nudi turistima ono što drugi ne mogu, nudi im doživljaj iz prve ruke.
Isto tako, danas zbog interneta svaki turist je u poziciji da može birati iz širokog spektra ponuđača. I tako ako mu se ponudi nešto što je lošije kvalitete od onoga što je reklamirano te ako ga se pokuša prevariti ili nešto tako slično, on to zbog interneta vrlo brzo može podijeliti na stranicama poput Tripadvisora i na taj način obeshrabriti druge da dođu kod određenoga ponuđača. Na ovaj način ponuđače se sili na sve bolju kvalitetu i osmišljanje novih oblika da zadovolje turiste.

Međutim unatoč svemu tome i dalje najsnažniji utjecaj na turista kod biranja mjesta za svoj odmor imaju preporuke njihove obitelji i prijatelja.

Nadalje, turisti sve više žele aktivno sudjelovati u kreiranju svog putovanja. Kao rezultat toga standardizirani paket aranžamani sve se više zamjenjuju paket aranžamanima napravljenih po željama turista, tj. njihovim aktivnim sudjelovanjem u kreiranju svoga putovanja.

Turisti sve više žele specijalizirane odmore. Zbog toga turističke agencije i turoperatori specijaliziraju se samo za jedan segment turizma i njega nastoje dovesti do savršenstva u svom radu. Tako turisti na ruralnom području najviše traže:

- Avanturistički turizam
- Agroturizam
- Vjerski i kulturni turizam
- Prirodni turizam i
- Gastronomski turizam

Vrlo važna informacija za agencije i turoperatore iz zemlja u razvoju je da je po istraživanjima njima najbolja dobna grupa koja dolazi u zemlje u razvoju su zrela dobna skupina, zatim slijede:

- individualni putnici
- samohranih roditelji,
- turisti s posebnim potrebama,

- gay populacija,
- mladi (15-29 godina),
- obitelji sa starijom djecom (12-18 godina)
- obitelj sa više generacija

Također, sve više raste potražnja za održivim turizmom. Tako oni ponuđivači koji imaju ekološki certifikat imaju veće šanse na tržištu nego oni koji takve certifikate nemaju.

### 2.6. Pregled ruralnog turizma u Hrvatskoj

Da bismo razumjeli proces razvoja ruralnog turizma u Republici Hrvatskoj, moramo imati na umu iznimnu diverzificiranost njenog teritorija, i to s aspekta gustoće stanovništva, topografije, klimatskih, socio-kulturnih i ostalih obilježja. Prema raspoloživim statističkim podacima (Statistički ljetopis, 2005) u Hrvatskoj su registrirana 123 grada i 6,759 ostalih naselja. Od toga broja, čak njih 105 uopće nema stanovnika. Službena statistika u RH ne koristi isključivo broj stanovnika u svrhu razlikovanja urbanih i ruralnih sredina nego i neke druge, primarno političke kriterije. Ukoliko se primjenjuje kriterij OECD-a, prema kojemu su sve zajednice s manje od 10,000 stanovnika pretežito ruralne, Hrvatska se može smatrati dominantno ruralnom zemljom. S druge strane, svega 5,5% od ukupnog broja hrvatskog stanovništva može se smatrati ruralnim s obzirom na djelatnost.[17]

Gornja razmatranja bacaju više svjetla na činjenicu da Hrvatska nikada nije razvila jedinstvenu politiku razvoja ruralnog turizma budući se različita ruralna područja/zajednice naprosto ne mogu svesti pod zajednički nazivnik. Pa ipak, i pored različitosti između hrvatskih ruralnih područja/zajednica, jedno im je zajedničko, a to je da su sva iskusila iste probleme, a to su depopulacija, pad ekonomske aktivnosti i sl., što je direktna posljedica politike deagrarizacije koju je vodio bivši komunistički režim nakon drugog svjetskog rata. Ovaj je proces brojna hrvatska ruralna područja suočio s problemom njihova ekonomskog opstanka.[18]

Ruralni turizam se operativno i organizirano počeo razvijati 1996. godine, kada je ministar turizma, temeljem tada važećeg Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti, donio Pravilnik o pružanju

[17] Petrić L.: Izazovi razvoja ruralnog turizma: Dosadašnja praksa u Europi i reprekusije na Hrvatsku, str. 25.
[18] Petrić L.: Izazovi razvoja ruralnog turizma: Dosadašnja praksa u Europi i reprekusije na Hrvatsku, str. 25.

ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu i tada je stvoren pravni okvir reguliranja ove vrste turizma.[19]

Osnovica za razvoj ruralnog turizma su turistička seljačka obiteljska gospodarstva.

U posljednjem desetljeću raste sve veći interes države, lokalne samouprave te određeni privatnih poduzetnika za ulaganje u nove oblike turizma i na taj način stiču se preduvjeti za razvitak i brendiranje ruralnih destinacija.

Međutim, i dalje ponuda ruralnog turizma u Hrvatskoj na niskim je granama i neravnomjerno je raspoređena. Najveća koncentracija ruralnog turizma u Hrvatskoj nalazi se na području Istre. Istra prednjači u ruralnom turizmu jer su lokalna samouprava i pojedini privatni investitori shvatili na vrijeme da se treba odmaknuti od koncepta 3S (sun,sea,sand) i turistima ponudit alternativu i na taj načini obogatili su svoju ponudu te prednjače svojim idejama općenito u hrvatskom turizmu. U ostatku Hrvatske ruralni turizam usmjerio na zaustavljanje negativnih trendova u ruralnim područjima (depopulacija, deindustrijalizacija, pad gospodarske aktivnosti), a sve u funkciji ostvarivanja dodatnih prihoda za lokalno stanovništvo.

Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014. - 2020. je odobren 26. svibnja 2015. godine i prema njegovim klasifikacijama, čitava Hrvatska je ruralno područje, osim područja gradova Zagreba, Rijeke, Osijeka i Splita. Prema istraživanjima koja su provedena u svrhu sastavljanja navedenog programa, ruralni turizam u Hrvatskoj je nerazvijen, ponajviše zahvaljujući orijentaciji na primorski turizam te nedovoljnoj afirmaciji domaće gastronomije i vinarstva.

Potencijala nesumnjivo ima. Od osam nacionalnih parkova, pet ih je u zaleđu, od jedanaest parkova prirode, šest ih je na kontinentu, a tu je i čitav niz fortifikacija u unutrašnjosti od kojih je većina izuzetno dobro očuvana te tradicionalni zanati i kulturne vrijednosti koji su se otrgli zaboravu i čija je vrijednost prepoznata kao kapital domaćeg turizma.

[19] Obajdin I: Ruralni turizam (http://www.slunj.hr/dokumenti/Dan%20EU-Slunj_ruralni%20turizam_9_5_2014.pdf)

# 3. OPĆENITO O DOLINI NERETVE

## 3.1. Opće zemljopisne značajke doline Neretve

### 3.1.1. Površina i granice područja

Područje doline Neretve u cijelosti priprada Dubrovačko-neretvanskoj županiji, a čine ga:

- Gradovi: - Ploče,
  - Opuzen i
  - Metković
- Te općine: - Slivno,
  - Kula Norinska,
  - Zažablje i
  - Pojezerje

Veći dio doline Neretve nalazi se u unutrašnjosti kopna, a samo manji dio gradova Ploča i Opuzena te općine Slivno su primorski.

Područje doline Neretva ima površinu od 412.56 $km^2$ ili 23,15% površine županije. Sastoji se od 7 jedinica lokalne samouprave odnosno 4 općine i 3 grada (Tablica 2.). Na području doline Neretve živi 35.799 stanovnika ili gotovo 30% ukupnog stanovništva Dubrovačko-neretvanske županije.
Najnaseljenija područja doline Neretva su gradovi Metković, Ploče i Opuzen, a najslabije naseljena mjesta općine Slivno, Kula Norinska, Pojezerje i Zažablje.[20]

[20] Lokalna razvojna strategija lokalne akcijske grupe Neretva

**Tablica 2: Površina i broj naselja po općinama unutar područja LAG-a Neretva**

| JLS | Površina ($km^2$) | Naselja |
|---|---|---|
| Grad Metković | 50,88 | Dubravica, Glušci, Metković, Prud, Vid |
| Grad Opuzen | 24,06 | Buk Vlaka, Opuzen, Pržinovac |
| Grad Ploče | 129,57 | Baćina, Banja, Komin, Peračko Blato, Plina Jezero, Ploče, Rogotin, Staševica, Šarić Struga |
| Općina Kula Norinska | 60,82 | Borovci, Desne, Krvavac, Krvavac II, Kula Norinska, Matijevići, Momići, Nova Sela, Podrujnica |
| Općina Pojezerje | 33,53 | Brečići, Dubrave, Kobiljača, Mali Prolog, Otrić-Seoci, Pozla Gora |
| Općina Slivno | 52,77 | Blace, Duba, Duboka, Klek, Komarna, Kremena, Lovorje, Lučina, Mihalj, Otok, Podgradina, Pižinovac, Raba, Slivno Ravno, Trn, Tuštevac, Vlaka (Lijeva obala Male Neretve), Zavala |
| Općina Zažablje | 60,93 | Badžula, Bijeli Vir, Dobranje, Mislina, Mlinište, Vidonje |
| LAG NERETVA | 412,56 | |

Izvor: Lokalna razvojna strategija lokalne akcijske grupe Neretva

### 3.1.2. Prirodna baština

Dolina Neretve glavno je poljoprivredno područje cijele Dubrovačko-neretvanske županije, međutim ujedno je vrlo osjetljivo područje zbog ihtiološko-ornitološkog rezervata u jugoistočnom dijelu delte. Postoje inicijative da se to područje proglasi parkom prirode.

Donja Neretva i njena delta u krajobraznom su smislu jedinstvene. Nizinski močvarni predjeli, zaštićeni ramsarskom konvencijom, te kultivirani dijelovi okruženi brdovitim kršem i spojeni s morskom obalom i morem, krajobrazna su posebnost u nacionalnim okvirima koja još uvijek nije dovoljno iskorištena, osobito u kontekstu (dugoročno održivog) turističkog privređivanja. Dok većina jadranskih rijeka (Zrmanja, Krka i Cetina) imaju potopljena riječna ušća, Neretva je nanosila znatno više materijala te se usprkos postglacijalnom uzdizanju morske razine ovdje razvilo naplavno područje. Iz naplavljene ravnice mjestimice poput otoka izniču vapnenačke glavice – vrhovi negdašnjih brda, što ukupnu krajobraznu sliku čini izuzetnom. Ovome prostoru glavni pečat daje obilje vode: Neretva i njezini rukavci, jezera, „oka“, potopljene krške depresije - Baćinska jezera, niz izvora uz rub okolnih brda i prostrana delta s lagunama i plićinama. Karakteristična je i slika poljoprivrednih površina nastalih „jendečenjem“– tradicionalnim načinom stvaranja plodnog tla u vodi, što se svodi na kopanje kanala i nasipanje izvađenog mulja na tako novonastalu parcelu.[21]

Na području klastera Neretva nalazi se veći broj zaštićenih dijelova prirodne baštine (Tablica 3.), pri čemu posebno valja istaknuti posebni rezervat jugoistočni dio delte rijeke Neretve (ušće Neretve) te tri ornitološko/ihtiološka rezervata (močvarno područje „Pod Gredom“ kod Metkovića, područje Orepak te močvarno područje Prud kod Metkovića). Osim prirodnih rezervata, u zaštićena područja ubrajaju se i dva značajna krajobraza i to: Modro oko i jezero Desne, odnosno dva područja od iznimne krajobrazne vrijednosti: Baćinska jezera i jezero Vlaška. Svemu valja dodati i dva još uvijek očuvana ali nevalorizirana močvarna područja: Privlaka-Lukavac (između Opuzena i Mliništa) i Seget-Rokšići (između Momica i Vida).[22]

[21] Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025., str. 15.
[22] Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025., str. 16.

**Tablica 3: Zaštićene prirodne vrijednosti na području LAG-a Neretva**

| Kategorija | Naziv | Površina (ha) | Godina zaštite |
|---|---|---|---|
| Posebni rezervat – ornitološki | Močvarno područje "Pod gredom" kod Metkovića | 587 | 1974. |
| Posebni rezervat – ornitološki | Močvarno područje "Orepak" kod Metkovića | 100 | 1974. |
| Posebni rezervat – ornitološki | Močvarno područje "Prud" kod Metkovića | 250 | 1965. |
| Posebni rezervat – ornitološki | Jugoistočni dio delte rijeke Neretve | 250 | 1970. |
| Značajan krajobraz | Modro oko i jezero uz naselje Desne (Grad Ploče) | 370 | 1974. |
| Park šuma | Predolac – Šibanica kod Metkovića | 67 | 1968. |
| Spomenik parkovne arhitekture | Čempres u Metkoviću | 0 | 1965. |
| **UKUPNO: 7 zaštićenih prirodnih vrijednosti** | | | |

Izvor: Lokalna razvojna strategija lokalne akcijske grupe Neretva

### 3.1.3. Kulturna i povijesna baština

Dolina Neretve bogato je kulturno-povijesno područje u Republici Hrvatskoj. Svoje kulturno-povijesno bogatsvo može zahvaliti isprepletanjem različitih kulturnih utjecaja tijekom povijest. Tako su kroz dolinu Neretve prolazili i ostavljali svoj trag od starih Grka, Rimljana, Ilira pa sve do Venecije, Dubrovačke Republike, raznih crkvenih redova i dr.

Mnogi spomenici svjedoče bogatoj i burnoj prošlosti neretvanske doline. Tako najpoznatiji spomenik iz predantičkog perioda su sigurno brojne grobne gomile i gradine te najpoznatijinalaz ukrasne figure jelena iz željeznog doba. Na prisustvo starih Grka u dolini Neretve podsjećaju dva fragmenta mramornog reljefa s prikazima plesačica iz II. stoljeća prije Krista. Međutim, najbrojniji spomenici i najdublji trag na tlu doline Neretve ostavili su Rimljani. Tome u prilog govori Narona, rimsko naselje kod Metkovića. Narona je bila rimska kolonija s punim rimskim građanskim pravom, trgovinsko i upravno područje cijelog južno dijela rimskih provnicija. Na tom bogatom lokalitetu nađene su brojne skulpture i građevine te je na samom mjestu pronalaska, iznad hrama cara Augusta podignut velebni Arheološki muzej Narona. Muzej je dobio mnoge nagrade od kojih se posebno ističe „Plavi cvijet“ Hrvatske turističke zajednice za poseban doprinos obogaćenju turističke ponude Hrvatske.

Nematerijalnu kulturnu baštinu predstavljaju brojne manifestacije među kojim se posebno ističe Maraton lađa. Maraton lađa je amatersko sportsko natjecanje u utrci lađa, tradicijskih autohtonih plovila u dolini Neretve s dužinom rute od 22,5 km. Održava se druge subote u kolovozu, pod pokroviteljstvom predsjednika Republike. Po broju izravnih sudionika natjecanja jedno je od najmasovnijih natjecanja u Hrvatskoj. U prosjeku sudjeluje 35 posada s po 18 članova, što daje brojku od preko 600 natjecatelja svake godine. Po gledanosti, jedan je od najvećih događaja Hrvatskoj, a ujedno i turistički spektakl i atrakcija. Računa se da ga uživo gleda nekoliko desetaka tisuća gledatelja duž cijele rute, što uz obalu Neretve, što u turističkim i privatnim brodovima, kao i iz (za tu prigodu) posebno organiziranog vlaka.
Nadalje, od ostalih poznatih manifestacija u dolini Neretve valja istaknuti smotru folklora „Na Neretvu misečina pala“ te festival zabavne glazbe Opuzen „Melodije Hrvatskog juga“, kojima se teži očuvati tradicijske vrijednosti područja.

Na području doline Neretve nalaze se mnogi registrirani i evidentirani spomenici kulture s posebnim naglaskom na vrlo vrijedne urbane cjeline (Tablica 4.)

**Tablica 4: Ukupan broj zaštićenih spomenika kulture u LAG-u Neretva**

| **Grad/općina** | **Registrirani i preventivno zaštićeni** | **Evidentirani** | **Ukupno** |
|---|---|---|---|
| 1. Metković | 16 | 9 | 25 |
| 2. Opuzen | 70 | 78 | 148 |
| 3. Ploče | 2 | 25 | 27 |
| 4. Kula Norinska | 44 | 27 | 71 |
| 5. Pojezerje | 32 | 13 | 45 |
| 6. Slivno | 13 | 5 | 18 |
| 7. Zažablje | 9 | 46 | 55 |
| **Ukupno** | **186** | **203** | **389** |

Izvor: Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025.

## 3.2. Gospodarske značajke doline Neretve

### 3.2.1. Glavne gospodarske djelatnosti

Područje LAG-a Neretva, uostalom kao i čitava Dubrovačko neretvanska županija ima nepovoljnu sektorsku strukturu gospodarstva. Izrazito nizak udjel prerađivačke industrije inedovoljno razvijen tercijarni sektor (osim trgovine i lučkog poslovanja) otežavaju tehnološku modernizaciju i značajnije povećanje produktivnosti ukupne proizvodnje. S druge strane je visoki udjel primarnog sektora koji upošljava veliki broj osoba i u kojem se uglavnom stvaraju proizvodi niske dodane vrijednosti te s niskom razinom produktivnosti u odnosu na europske standarde.[23]

Prema gospodarskoj strulturi najvažnije djelatnosti u dolini Neretve su ove uslužne djelatnosti:

- Trgovina,
- Prijevoz i skladištenje,
- Poljoprivreda,
- Prerađivačka industrija i
- Građevinarstvo

U dolini Neretve nema velikih gospodarskih subjekata kao nositelja gospodarskog razvoja već većinu gospodarstva iznose mala i srednja poduzeća. Prisutan je manjak poduzetničkog duha, tj. spremnost na ulaganje u nešto novo, u nove projekte koji bi možda i donijeli blagostanje i pad stope nezaposlenosti.

Što se obrta tiče njihov broj sve se više smanjuje, najviše obrta je u gospodarski najjačim djelovima doline Neretve u Metkoviću i Pločama.

Najvažnija djelatnost u dolini Neretve je poljoprivreda. Prema karakteru poljoprivredne proizvodnje ovo područje je povrtlarsko-voćarsko-vinogradarsko područje. Ključ svega je voćarstvo. Dolina Neretve veliki je izvoznik mandarina, te prema nekim procjenama u dolini Neretve nalazi se 2 milijuna stabala manadrina.

Turizam doline Neretve je još na slabim granama ali zadnjih godina bilježi se sve veći rast što je obećavajuće za ovo područje iznimnih turističkih potencijala.

[23] Lokalna razvojna strategija lokalne akcijske grupe Neretva, Opuzen 2013., str.12.

### 3.2.2. Stanje gospodarstva

Gospodarstvo klastera Neretva karakterizira relativno nepovoljna sektorska struktura u kojoj dominira primarni sektor (osobito poljoprivreda) čiji proizvodi sadržavaju nizak udio dodane vrijednosti. Istodobno gospodarstvo ovoga područja karakterizira nizak udjel prerađivačke industrije i slabo razvijen tercijarni sektor. Izuzetak od ovoga su trgovina i lučko poslovanje. Najvažniji gospodarski subjekt na projektnom području je luka Ploče, dok su najvažnija trgovačka poduzeća Agrofructus d.o.o. i Poljopromet. Osim trgovine i poslova povezanih slukom Ploče, značajnu ulogu u gospodarstvu projektnog područja ima i građevinarstvo. Kad je riječ o turizmu i ugostiteljstvu, prema dostupnim podacima FINA-e, u djelatnostima pružanja usluga smještaja (NKD 55) te pripremanja hrane i pića (NKD 56) tijekom 2012.godine bila su registrirana samo 34 poduzetnika (6,7% od ukupnog broja poduzetnika projektnog područja) koji su, s ukupnim prihodom od 25,2 milijunakunasudjelovali tek s 1,8% u ukupnom prihodu ostvarenom na području Klastera.[24]

Stagnaciju i pad gospodarske aktivnosti, uz loše financijsko stanje poduzetnika prati i smanjivanje ionako niske razine ulaganja u modernizaciju i povećanje konkurentnosti.Također,nema novih ulaganja, u nove djelatnosti te u inoviranje proizvoda i usluga, osim u parpojedinačnih slučajeva u poljoprivredi, vinogradarstvu, vinarstvu te voćarstvu i maslinarstvu.[25] Međutim u zadnjih nekoliko godina mijenja se poslovna klima u dolini Neretve, dolazi do rasta investicija i općenito gospodarstva, a tome najviše može zahvaliti dvama gradovima Metkoviću i Pločama.

[24] Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025., str. 15.
[25] Lokalna razvojna strategija lokalne akcijske grupe Neretva, Opuzen 2013., str.23.

### 3.3. Turistički potencijal doline Neretve

Iako turizam za Republiku Hrvatsku predstavlja izuzetno važnu gospodarsku djelatnost i jedan od neupitnih razvojnih prioriteta kako cijele Dubrovačko-neretvanske županije, tako i šireg područja uz deltu rijeke Neretve kao njenog sastavnog dijela, turistička aktivnost u ovom županije još uvijek nije razvijena sukladno potencijalu raspoložive resursno-atrakcijske osnove. Ključne razloge nedovoljno dinamičnog razvojaturizma na području klasteru Neretva, osim relativne prometne izoliranosti cijele Dubrovačko-neretvanske županije, dobrim dijelom valja tražiti i u nedovoljno razvijenoj turističkoj infra i suprastrukturi ovog dijela županije. Osim nedostatka kvalitetne smještajne ponude, razloge relativnog zaostajanja klastera Neretva za drugim, turistički razvijenijim dijelovima Dubrovačko-neretvanske županije također valja tražiti i u nepostojanju dobro osmišljenog destinacijskog turističkog proizvoda(sustav turističkih doživljaja) kao temeljnog preduvjeta za dolazak i eventualni višednevni turistički boravak na ovom području.[26]

Dolina Neretve ima znatne pogodnosti za turistički razvoj zahvaljujući kvaliteti resursno-atrakcijske osnove, među kojima se izdvajaju:

- Delta rijeke Neretve
- Prelijepa jadranska obala i more
- Baćinska jezera
- Povoljna klima
- Ihtiološko-ornitološka područja
- Brojne špilje, krški fenomeni
- Bogata i burna povijest
- Kulturna baština
- Zaštićena močvara

Unatoč svim tim prednostima i ljepotama koje ima lokalna vlast još nije dovoljno poduzela određene korake kako bi valorizirala dane joj resurse. U dolini Neretve još prevladava zastarjela i nedostatna turistička infra i suprastruktura, kao i nedovoljno prepoznavanje turističkog potencijala raspoložive resursno-atrakcijske osnove od strane nositelja turističkog razvoja.

[26] Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025., str. 5.

Područje rijeke Neretva obilježeno je vlažnim močvarnim područjima kao osnovnom turističkom atrakcijom koja određuje glavne značajke ruralnog turizma i dugih selektivnih oblika. Neretva ima potencijal za različite oblike eko-turizma i ruralnog turizma s naglaskom na edukativnoj komponenti i tradicionalnom načinu gospodarenja.[27]

Dolina Neretve bogato je područje materijalnom i nematerijalnom kulturno-povijesnom baštinom. Kao veliki potencijal za valorizaciju su antička Narona, zatim slijede utvrđeni gradovi Vratar, Brštanik i Klek.

Svijest o izuzetnosti krajolika i postojanju nekoć moćnih antičkih i srednjovjekovnih gradova stvorila je podlogu za specifične neretvanske predaje o potonulim gradovima, zlatnim crkvama, čudovišnom kralju od Norina i sl.[28]

Iza svega navedenog stoji ogroman potencijal za razvoj turizma zasnovan na kulturno-povijesnoj baštini i narodnoj predaji isto tako u svrhu turizma obnovile bi se tradicionalne neretvanske djelatnosti i zanati.

Isto tako, veliku ulogu u razvoju turizma igra i položaj doline Neretve. Dolina Neretve nalazi se između dva turistički jaka područja, Dubrovnika i Međugorja koji svaki ima oko 1,5 milijuna turista godišnje. I upravo ode nalazi se još jedna prilika za razvoj ruralnog turizma. Dubrovnik i Međugorje počivaju na vjerskom ili klasičnom 3S konceptu, kad bi se primjerice turistima koji dolaze na ta područja ponudila neka alternativa u vidu ruralnog turizma u dolini Neretve i na taj način svi bi bili u mogućnosti za profitiranjem. Turisti bi mogli upotpuniti svoj boravak, tako što bi se odmaknuli od gužve i gradske buke te bi mogli istraživati ljepote doline Neretve, a poslodavcima i turističkim agentima to bi stvorilo mogućnost za dodatnu zaradu i obogaćenje svojih itinerera.

Nadalje, trenutno među turistima najveće atrakcije doline Neretve su safari izleti, tj. vožnja lađama po rukavcima i jezerima Neretve te posjet ornitološkoj zbirci Prirodoslovnog muzaja u Metkoviću i iskopima Narone kao i sudjelovanje u berbi mandarina i drugih proizvoda. Ovo sve govori u da u dolini Neretve postoji potencijal za daljni razvoj ruralnog turizma. Kostur, odnosno začetak ruralnog turizma već je odavno napravljen safari izletima, boravcima turista na seoskim imanjima, međutim potreban je daljnji razvoj ovih oblika turizma jer daljnja stagnacija ne može nikome pomoći, može samo doći do opadanja već postojeće klijentele i nemogućnost da se privuče nova klijentela.

Također, dolina Neretve već ima nekoliko turističkih manifestacija koji privlače kako domaće tako i strane turiste. Tako samo Maraton lađa privlači na desetke tisuća gledatelja diljem cijele

[27] Lokalna razvojna strategija lokalne akcijske grupe Neretva, Opuzen 2013., str.19.
[28] Lokalna razvojna strategija lokalne akcijske grupe Neretva, Opuzen 2013., str.19.

rute utrke, zatim poznati folklorni spektakl „Na Neretvu misečina pala“, na koji dolaze brojene folklorne skupine iz cijele Lijepe naše i susjednih zemalja isto kao njihove prateće skupine obitelj, prijatelji te ljudi koji su ljubitelji folklora. Na ovome se može graditi budućnost ruralnog turizma doline Neretve, jer privlačenje ljudi očito nije toliki problem koliki je problem u infastrukturi i nepovezanosti lokalnih zajednica kako bi što bolje iskoristili ono što im se na dlanu pruža.

Vrlo važna prednost doline Neretve nad drugim ruralnim područjima je i to što je dolina jednim dijelom primorska (Ploče, Opuzen, općina Slivno) i na taj način turistima može pružiti silnu paletu dodatnih uluga. Od klasičnog kupališnog turizma kao dio šireg ruralnog turizma pa do mira i tišine te odmaka od gradske gužve i buke u mirnoj plovidibi rijekom Neretvom i boravkom na seoskim domaćinstvima.

A sve to može se postići ako se lokalna samouprava bude držala „Plana razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025“ koji donosi plan razvoja ruralnog turizma, načine kako će se povećati ulaganje u turističku infra i suprastrukturu, načine zajedničkog marketinga za čitavo područje doline Neretve. Ako se lokalna samouprava bude imala razumijevanja za ovaj plan i ako ga bude dosljedno provodila, smiješi se bolja budućnost.

### 3.4. SWOT analiza

Slijedom svega navedenog u poglavlju „3.3. Turistički potencijal doline Neretve“ SWOT analiza pokazati će sve snage, slabosti te prilike i prijetnje za razvoj ruralnog turizma u dolini Neretve.

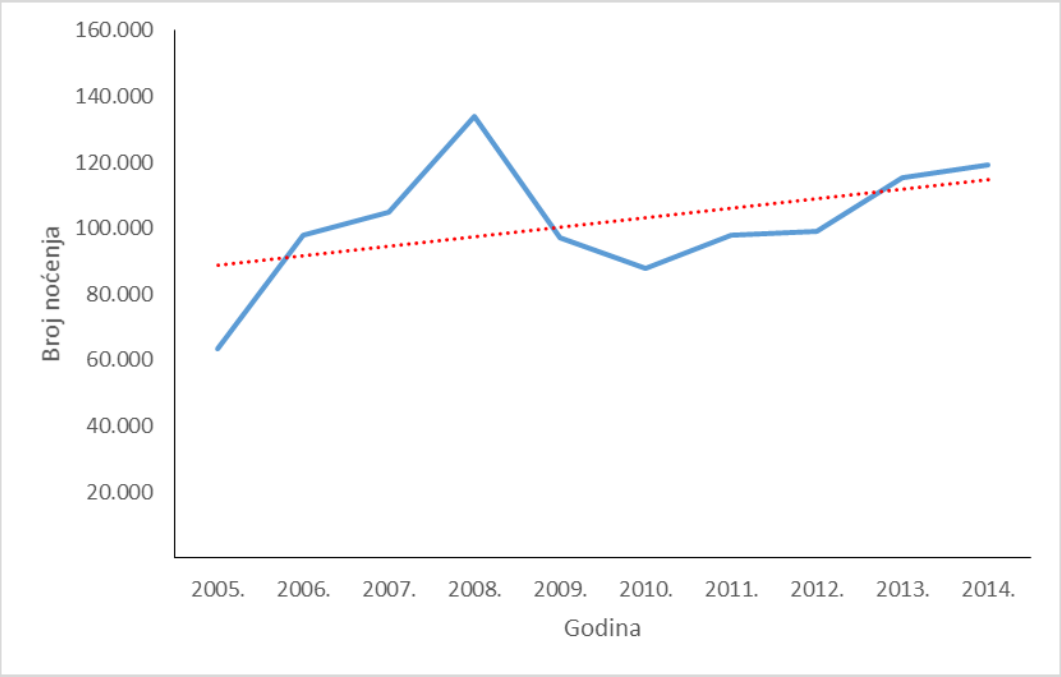
| **SNAGE** | **SLABOSTI** |
|---|---|
| • Krajobrazna raznolikost<br>• Blaga klima i visoka insolacija<br>• Bogata kulturno-povijesna baština<br>• Bogata prirodna baština<br>• Dobar geoprometni položaj<br>• Dobra cestovna povezanost sa emitivnim tržištima<br>• Kontinuirani rast turističkog prometa u dolini Neretve<br>• Rastuća potražnja za ruralnim turizmom u svijetu<br>• Veliki broj manifestacija | • Nedovoljno razvijeni mehanizmi zaštite okoliša<br>• Loše stanje lokalnih cesta<br>• Manjkav javni prijevoz<br>• Nedostatak „jakih“ igrača u turističkom sektoru<br>• Neujednačena kvaliteta smještaja<br>• Nedostatak financijskih poticaja za male i srednje tvrtke<br>• Obučenost lokalnog stanovništva<br>• Nedostatak kvalificiranih osoba<br>• Neprovedba plana za razvoj turizma |
| **PRILIKE** | **PRIJETNJE** |
| • Veličina i rast globalne turističke potražnje<br>• Mogućnost korištenja EU fondova za financiranje projekata usmjerenih zaštiti prirodnih i kulturnih dobara i subvencija<br>• Proglašenje Parka prirode delta Neretve<br>• Izgradnja Pelješkog mosta<br>• Unaprjeđenje cestovne mreže<br>• Povećanje ekološke svijesti turista<br>• Pojačan fokus na selektivne oblike turizma | • Propadanje vrijednih objekata kulture i povijesti<br>• Klimatske promjene<br>• Nedovoljna ulaganja u infrastrukturu<br>• Nepostojanje tradicije bavljenja turizmom<br>• Nepovoljna demografska kretanja<br>• Nerazvijena javna svijest o potrebi zaštite prirode<br>• Razvoj i jačanje konkurenata iz neposredne blizine<br>• Nedovoljno razumijevanje vlasti |

# 4. PREGLED PONUDE I POTRAŽNJE ZA RURALNIM TURIZMOM U DOLINI NERETVE

## 4.1. Turistička potražnja

### 4.1.1. Pregled broja noćenja

Prema podacima Turističke zajednice DNŽ, na području svih sedam jedinica lokalne samouprave klastera Neretva ostvareno je tijekom 2014. godine oko 25,9 tisuća dolazaka te oko 185 tisuća noćenja turista, od čega je oko 66,7 tisuća noćenja ostvareno u vlastitim vikendicama. S obzirom, međutim, na činjenicu da broj noćenja u vikendicama nije sadržan u službenim podacima DZS-a, broj ostvarenih noćenja na području klastera Neretva prema DZS značajno odstupa od podataka TZ-a Klastera. Naime, prema podacima DZS, na području Klastera tijekom 2014. godine ostvareno je 117,9 tisuća noćenja.[29]



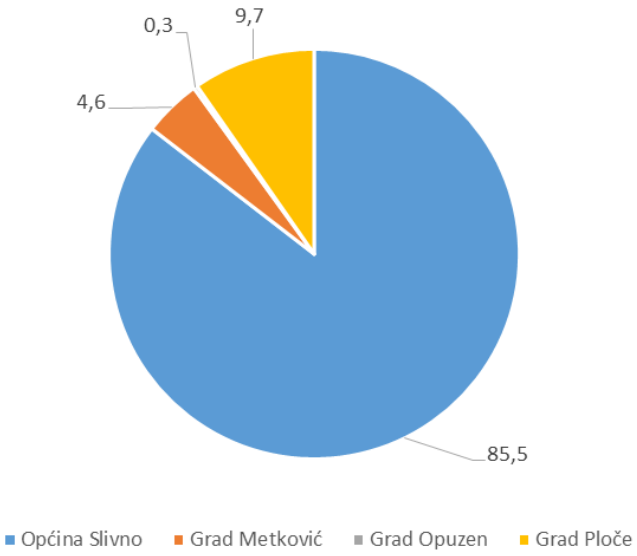

**Slika 1. Broj noćenja na području Klastera i trend, 2005. – 2014.**

Izvor: Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025.

[29] Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025., str. 24.

Kao što je vidljivo iz slike 1. dolina Neretve bilježi kontantni rast broja noćenja u zadnjih nekoliko godina, a taj rast iznosi 9,4% godišnje, što je gotovo trostruko veći rast nego na cijelom prostoru Dubrovačko-neretvanske županije.[30]

Međutim, postoje velike razlike između gradova i općina. Tako najveći broj noćenja i dolazaka bilježi općina Slivno (oko 85%). Ovu premoć nad ostalim gradovima i općinama, općina Slivno najviše može zahvaliti na tome što je to primorska općina i bilježi veliki dolazak turista zbog kupališnog i agroturizma, slijede gradovi Ploče (9,7%), Metković (4,6%) i Opuzen (0,3%). (slika 2.)




.

**Slika 2. Struktura noćenja u klasteru**

Izvor: Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025

[30] Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025, str. 24.

### 4.1.2. Struktura potražnje prema emitivnim tržištima

**Tablica 5: Struktura noćenja turista Klastera prema emitivnim tržištima**

| Emitivno tržište | Broj noćenja | Broj dolazaka | Noćenja (u %) | Dolasci (u %) |
|---|---|---|---|---|
| Hrvatska | 21753 | 6876 | 18,9 | 30,0 |
| Poljska | 20464 | 2707 | 17,8 | 11,8 |
| Češka | 15162 | 2065 | 13,2 | 9,0 |
| BiH | 9281 | 1903 | 8,1 | 8,3 |
| Njemačka | 8841 | 1230 | 7,7 | 5,4 |
| Slovačka | 6122 | 726 | 5,3 | 3,2 |
| Ostale zemlje | 33593 | 7421 | 29,2 | 32,4 |
| **Ukupno** | **115216** | **22928** | **100,0** | **100,0** |

Izvor: Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025.

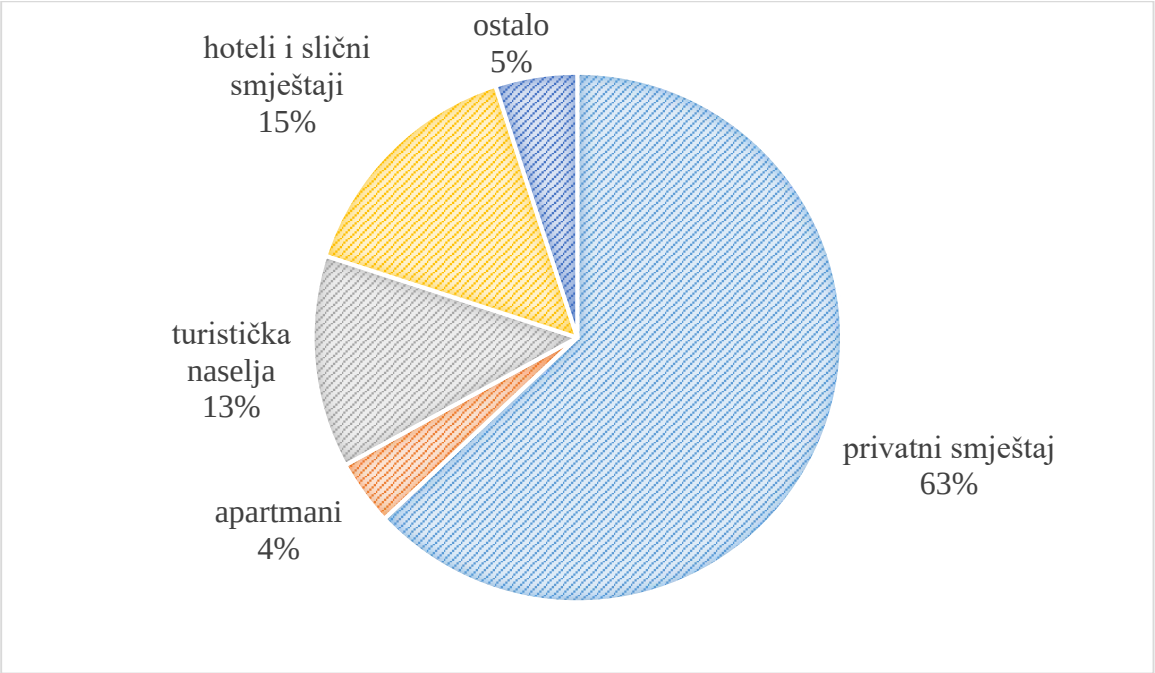
Kao što je vidljivo iz tablice 5. domaći turisti su i dalje najbrojniji, oni dominiraju sa 18,9% noćenja i 30% dolazaka. Iza njih već tradicionalno na ovim prostorima slijede Poljaci, Česi, susjedi iz BiH-a, Nijemci te Slovaci.

Međutim, prema podacima o prosječnoj duljini boravka najdulje borave Slovaci, u prosjeku 8,4 dana, u stopu ih slijede Poljaci (7,6 dana) i Česi (7,3 dana). A najmanje borave domaći gosti, u prosjeku samo oko 3,2 dana.

Isto tako, vrlo važan je podatak da turisti najviše biraju privatni smještaj, čak 74,5%, što je vrlo važno za ruralni turizam jer okosnicu ruralnog turizma čini privatni smještaj.

## 4.2.Turistička ponuda

### 4.2.1. Struktura i korištenje smještajnih kapaciteta




**Slika 3. Struktura smještajnih kapaciteta Klastera prema vrsti smještaja**

Izvor: Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025.

Prema strukturi smještajnih kapaciteta dolina Neretve zaostaje za prosjekom Dubrovačko-neretvanske županije. Kao što je vidljivo iz slike 3. većina smještaja nalazi se u kapacitetima obiteljskog, tj. privatnog smještaja, u prosjeku oko 63%. Opet naglasak na važnosti privatnih obiteljski smještaja za razvoj ruralnog turizma. Turisti koji dolaze i koji će dolaziti u dolinu Neretve zbog ruralnog turizma po najnovijim trendovima traže domaću atmosferu i kontak sa lokalnim stanovništvom, tj. traže smještaj na obiteljskim privatnim posjedima.

Nakon privatnog smještaja slijede kolektivni smještaj koji ukupno daje 37% smještajnih kapaciteta. Među njima najzastupljeniji su hoteli i slični smještaji sa 15%, a zaim idu popularna turistička naselja, kampovi sa 13%. Međutim, vrlo važna je informacija da postojeći kapaciteti nisu dovoljno veliki i kvalitetni za zadovoljiti turističko tržište i zato su potrebna veća ulaganja u daljni razvoj infrastrukture.

Prosječna godišnja bruto stopa iskorištenosti svih vrsta smještajnih kapaciteta na području klastera Neretva iznosi oko 16,6%, pri čemu je najbolje stanje u kolovozu (80% popunjenosti). Promatrano prema vrstama smještajnih objekata, najveća stopa iskorištenosti karakterizira obiteljski smještaj (19,6%). Godišnja stopa iskorištenosti hotelskog smještaja izrazito je niska te dostiže svega oko 10,0%, a situacija je i gora u turističkim naseljima koje se na godišnjoj razini koriste svega 2,3%. Ovakva, za hrvatske uvjete neuobičajena situacija, gdje privatni smještaj ima znatno veću stopu iskorištenosti u odnosu na hotele, posljedica je kako relativno niske kvalitete i „umora" postojećih hotelskih objekata, tako i njihove lokacije.[31]
Uslijed sve veće potražnje za ruralnim turizmom u dolini Neretve i sve većoj stopi rasta dolazaka potreban je veći angažman kako privatnih tako i lokalnih vlasti, a sve u cilju dugoročno održive turističke aktivnosti na cijelom području doline.

### 4.2.2. Trenutna ponuda turističkih usluga u dolini Neretve

„Osjeti razliku i uplovi u jedinu hrvatsku deltu“[32] - tim sloganom neretvanski turistički djelatnici privlače posjetitelje u dolinu Neretve.
Budući da dolina Neretve ima malo primorske obale i da kupališni turizam stoga ne može donositi veliki profit, turistički agenti i ponuđači usluga vrlo brzo su se odmaknuli od 3S koncepta i počeli razvijati alternativne oblike turizma u vidu svih vrsta ruralnog turizma.

U zadnje vrijeme sve veću popularnost ima seoski turizam. Turisti sve više žele boraviti na seoskim domaćinstvima, stoga im se organiziraju boravci na obiteljskim imanjima sa posebno popularnom berbom mandarina gdje se turistima iz prve ruke pruža prilika da dožive iskustvo branja i kušanja mandarina. Najpotencijalnija tržišta za ovaj vid ruralnog turizma su strani državljani.
Što se eko-turizma tiče on je u Neretvi na najviši granama. Dolina Neretve sama po sebi odiše izuzenom bioraznolikosti i ekološkom osjetljivosti. U korist eko-turizma u dolini govori da će se područje doline Neretve ubrzo proglasiti parkom prirode, a trenutno se u njoj nalaze 4 ornitološka rezervata (močvarno područje „Pod gredom“, Orepak, Prud te jugoistočni dio delte Neretve). Najpopularniji dio eko-turizma je zasigurno foto-safari. Turisti se tako neretvanskim močvarama voze tradicionalnim lađama koje su za ove prilike prilagođene za izletničke svrhe

[31] Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025, str. 28.
[32] Slobodna Dalmacija (2015): Safari izleti dolinom Neretve kao prvorazredna turistička atrakcija (http://www.slobodnadalmacija.hr/stil/gastro/clanak/id/289931/safari-izlet-dolinom-neretve-kao-prvorazredna-turisticka-atrakcija)

uživajući u prekrasnoj nedirnutoj prirodi. Ono što turisti najviše vole osim netaknute prirode je da mogu uživati u miru i tišini daleko od buke i vreve svakodnevnice.

Budući da je dolina Neretve poznato ihtiološko-ornitološkog područje mnogi turisti dolaze zbog promatranja ptica. Ptičjih vrsta u Neretvi ima oko 310, stoga se u gradu Metkoviću nalazi Prirodoslovni muzej u kojem se nalazi impozantna ornitološka zbirka, druga najveća u Europi. Stoga, godišnje zbirku ptica posjeti na desetke tisuća uglavnom inozemnih posjetitelja na safari izletima dolinom Neretvom.

Također, važna je kombinacija lovno-ribolovno-gastronomskog turizma. Područje doline Neretve bogato je raznim životinjskim vrstama među kojima se posebno ističu razne riblje i ptičje vrste. Dolina Neretve ima ono što rijetki imaju blizinu rijeke i mora tako da su im dostupne i morske i riječne vrste ribe. I nakon svih posjeta turistima se u restoranima nudi tradicionalni neretvanski ručak, poznati brudet od jegulja i žaba koji je postao simbol doline Neretve i turisti zahtijevaju da probaju taj specijalitet neretvanske kuhinje.

Mnogi turisti također dolaze zbog same baštine doline Neretve. Tako nezaobilazni dio turističke ponude je posjet Arheološkom muzeju u Naroni koji se nalazi točno na lokaciji rimskog naselja Narone. Ukupno je izloženo oko 900 nalaza te glavnu atrakciju čini prostor hrama u kojem su izloženi kipovi careva i članova njihovih obitelji onako kako su stali za vrijeme antičke Narone. Isto tako, među turistima vrlo je popularna i nematerijalna baština. Tako Maraton lađa posjeti na desetke tisuća gledatelja.

Među sportašima i onima koji su željni avanture popularan je kitesurfing. Ušće Neretve zbog čestog puhanja vjetra idealna je lokacija za surfere te se ova lokacija smatra jednom od najboljih u Hrvatskoj i Europi i iz tog razloga mnogi svijetski poznati kitesurferi dolaze na ušće Neretve kako bi se pripremali za natjecanja.

### 4.2.3. Strategija daljnjeg razvoja turističke ponude ruralnog turizma doline Neretve

Iako je iz svega navedenog u poglavlju „4.2.2. Trenutna ponuda turističkih uluga u dolini Neretve“ jasno vidljivo da je ruralni turizam glavi oblik turizma doline Neretve, ovaj vid posebnog oblika turizma i dalje je nedovoljno iskorišten i razvijen.

Kako bi se ostvario daljni razvoj ruralnog turizma prvo treba krenuti od poboljšanja postojeće i ulaganje u novu infrastrukturu. Bez novih smještajnih objekata ništa neće biti moguće i sad je već malo smještajnih objekata s obzirom na postojeću potražnju, a s obzirom da se u budućnosti najavljuje još veća potražnja za ruralnim turizmom među turistima prijeko je potrebno ulaganje u infrastrukturu. A to se može učiniti korištenjem EU fondova za financiranje projekata usmjerenih zaštiti prirodnih i kulturnih dobara  te ranim državnim subvencijama, isto tako potrebna je veća aktivacija privatnih poduzetnika u turizam. Također, važno je i podizanje hotelske kvalitete jer neretvanski hoteli u velikoj većini imaju samo 3 zvijezdice što ne zadovoljava određenu klijentelu koja bi došla na ovo područje. Isto je važna izgradnja tematski diversificirane smještajne ponude, potrebni su manji obiteljski hoteli, pansioni te Bed & Breakfast objekti. Potrebna su i daljnja ulaganja u mala obiteljska domaćinstva koja su vrlo važna za seoski turizam.

Nadalje, potrebno je povećati broj zaposlenih u turizmu s posebnim naglaskom na mlađe dobne skupine. Naglasak je na mlađe dobne skupine jer je njih lakše obučiti ili prekvalificirati za rad u turizmu.

Isto tako, potreban je rast turističke potrošnje i noćenja i u drugim manje razvijenim dijelovima doline Neretve. Samo općina Slivno ima 80% noćenja, što predstavlja veliku neravnomjernost u razvijenosti. Stoga je potrebno potaknuti turiste da dođu i u druge dijelove doline Neretve. To se može učiniti dobrim marketingom, tj. većim reklamiranjem lošije razvijenih područja, davanjem određenih popusta kod kupnje proizvoda. Može se također, turiste iz bolje razvijenih dijelova doline dovoditi na jednodnevne izlete u lošije razvijene dijelove i na taj način potaknuti potrošnju u tim dijelovima.

Vrlo važno je i jačanje međunarodne prepoznatljivosti kroz cijeli niz dobro osmišljenih promotivnih aktivnosti usmjerenih za različite potrošačke skupine tijekom različitih dijelova godine.[33]

[33] Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025, str. 74.

Eko-turizam najjači je vid ruralnog turizma u dolini Neretve, ali ni on nije razvijen i iskorišten na pravi način. Eko-turizam je vid ruralnog turizma koji se može odvijati tijekom cijele godine. Nisu mu potrebni more i sunce, iako je u dolini Neretve visoka insolacija tijekom cijele godine pa to daje još jedan razlog zašto se ovakav vid turizma treba odvijati kroz cijelu godinu. Potrebni su marketinški potezi pomoću kojih se lokalno stanovništvo i određenje tvrtke treba ekološki dodatno osvijestiti i potaknuti ih na daljnje očuvanje krajolika. Isto tako, potrebna je i daljnja edukacija i ospobljavanje stručnih vodiča za ovaj vid turizma. Važna je i gradnja interpretativnog centra koji će dati posjetiteljima osnovne informacije o prostoru te značajkama njegovog eko-sustava (flora i fauna). Vrlo je važno zalaganje lokalne samouprave da se dolina Neretve konačno proglasi parkom prirode.

Kao što je već utvđeno veliki broj turista dolazi u dolinu Neretve zbog promatranja ptica. Međutim taj vid turizma nije iskorišten, već turisti na svoj osobni angažman većinom idu gledati ptice ili ih traže tijekom foto-safarija. Stoga je potrebno smisliti paket aranžmana za pasionirane promatrače ptica i životinjskog svijeta. Isto tako, potrebna je infrastruktura za promatranje ptica, tiskani vodiči s popisima ptica koje je moguće vidjeti te osposobljavanje stručnih vodiča koji mogu tumačiti životinjski svijet na više jezika.

Turizam baštine isto treba podići na višu razinu nego je trenutno. Iako na manifetacije doline Neretve dolazi na tisuće ljudi, te ljude treba privoljeti da ostanu duže ili da za vrijeme manifetacija posjete određene znamenitosti te odu na foto-safari. Potrebno je povezivanje tematskih kulturnih ruta s komercijalnim turističkim sadržajima kako bi se posjetiteljima osigurao konfor, a turističkom sektoru ekonomski probitak. Treba i više suvenirnica i ugostiteljskih sadržaja po destinacijama. Dobro bi bilo da se Maraton lađa konačno reklamira kao centralni događaj doline Neretve te da se pokuša produžiti događaj na više dana. A to se može lako postići uvođenjem autentičnih događaja povezanih sa Maratonom lađa kao što su mogu biti primjerice uvođenje dana kneza Domagoja, prikazivanje autentičnih borbi neretvanskih gusara sa Turcima i Mlecima u čast čijih se pobjeda i sam Maraton lađa održava.

Neretvanska vina i vinarije postižu odlične rezultate na raznim sajmovima diljem Hrvatske i Europe, a njihovih vina i vinarija nema nigdje u turističkoj ponudi. Ako bi se to uvrstilo u ponudu i dalo turistima mogućnost da istraživaju vinograde i vinske podrume određenih vinarija povećala bi se potrošnja i obogatila još više ponuda doline Neretve.

# 5. ZAKLJUČAK

U posljednjem desetljeću raste sve veći interes države, lokalne samouprave te određeni privatnih poduzetnika za ulaganje u nove oblike turizma i na taj način stiču se preduvjeti za razvitak i brendiranje ruralnih destinacija. Ruralni turizam postaje značajni činitelj u pokretanju i razvoju ruralnog prostora. Iako je ruralni turizam u Hrvatskoj tek u začecima vrlo brzo je prepoznat kao kvalitetan način da se zaustavi iseljavanje i nezaposlenost ruralnih krajeva u Hrvatskoj. A kad se zna podatak da se 98,9% (79,1% pretežito ruralno područje i 19,8% kao mješovito ruralno područje) ukupnog područja Republike Hrvatske klasificira se kao ruralno područje i da na tom području živi 56,7% ukupnog stanovništa Hrvatske može se zaključiti kolika je važnost daljnjeg razvoja ruralnog turizma u Hrvatskoj.

Područje doline Neretve slabo je turistički razvijeno najviše zbog nepostojanja plana kako se hrvatski turizam treba razvija i tako se nastavlja uporno guranje i ulaganje samo u zastarjeli 3S (sun, sea, sand) koncept i na taj način ne ostavlja se puno manevarskog prostora za razvoj drugih oblika turizma. Međutim, unatoč svemu tome dolina Neretve počela je razvijati samostalno iz potrebe, bez nekog konkretnog plana i pomoći države te lokalne samouprave ruralni turizam. Ipak, ruralni turizam tek je u začecima i nije još dovoljno razvijen unatoč vidljivom potencijalu.

Te se turizam doline Neretve sad nalazi se na svojevrsnoj prekretnici. Ako nastavi sa dosadašnjim razvojnim trendovima postoji velika opasnost da se ustopi u dosadašnje sivilo ili će se pak osmišljenom valorizacijom vlastite resursno-atrakcijske osnove,osmišljavanjem prikladnog i međusobno komplementarnog sustava turističkih doživljaja te njihovim pakiranjem u proizvode namijenjene točno specificiranim tržišnim nišama, kao i ciljanim razvojem odabranih turističkih (mikro)lokaliteta napraviti kvalitativni iskorak u tržišnom pozicioniranju.[34]

Stoga, iz svega navedenog u ovom radu zaključak je da dolina Neretve ima veliki potencijal za daljnjim razvojem ruralnog turizma. Postoje sve predispozicije za daljnji razvoj, od prelijepe i očuvane priode, kulturno-povijesne baštine pa sve do tradicije življenja u Neretvi, maloj sredini sa mnoštvom seoskih domaćinstava. Iako postoje i određeni potencijalno ograničavajući činitelji razvoja u vidu zakonski okvira, kao što je velika i spora birokracija, slabe investicijske klime, zastarjele infrastrukture i znanja lokalnog stanovništva o turizmu. Međutim, ako se lokalna vlast i poduzetnici u dolini Neretve budu pridržavali smjernica „Plana za razvoj turizma

[34] Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025, str. 97.

klastera Neretva, 2015-2025.“, dolini Neretve se možda smiješi svjetlija budućnost u kojoj se može na prateći dane smjernice iz plana spriječiti odlazak mladih u urbane sredine u potrazi za boljoj budućnosti te najvažnije može doći do ukupnog pada stope nezaposlenosti i određenog blagostanja za lokalno stanovništvo.

Kao što se iz rada da zaključiti, postoje uvjeti za razvoj ruralnog turizma u dolini Neretve te razumnim planiranjem, organizacijom i upravljanjem ruralni turizam može postati glavni pokretač razvoja cijele doline Neretve.

# 6. LITERATURA


1. Analiza hrvatskog turističkog tržišta i potencijalne mogućnosti razvoja hrvatskog turizma, [Internet], dostupno na: http://bib.irb.hr/prikazi-rad?rad=178692

2. CBI.eu, What are the opportunities for Rural Tourism from Europe?, [Internet], dostupno na: https://www.cbi.eu/market-information/tourism/trends/

3. Demonja D. Ružić P.(2010) Ruralni turizam-s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb

4. Itb world travel trends report 2015/2016, [Internet], dostupno na: http://www.itb-berlin.de/media/itbk/itbk_dl_all/itbk_dl_all_itbkongress/itbk_dl_all_itbkongress_itbkongress365/itbk_dl_all_itbkongress_itbkongress365_itblibrary/itbk_dl_all_itbkongress_itbkongress365_itblibrary_studien/ITB_World_Travel_Trends_Report_2015_2016.pdf

5. Krešić, D., Kunst I., Telišman Košuta N.(2016): Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015-2025.

6. Lokalna razvojna strategija lokalne akcijske grupe Neretva

7. Metković.hr (2016), [Internet], dostupno na: http://www.metkovic.hr/turizam/index.htm

8. Obajdin I: Ruralni turizam, [Internet], dostupno na: http://www.slunj.hr/dokumenti/Dan%20EU-Slunj_ruralni%20turizam_9_5_2014.pdf

9. Petrić, L.: Izazovi razvoja ruralnog turizma: Dosadašnja praksa u Europi i reprekusije na Hrvatsku

10. Petrić, L. (2013/2014.): Uvod u turizam

11. Podaci iz Državnog zavoda za statistiku, [Internet], dostupno na: https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiCva_W5d3TAhWja5oKHaIQAKAQFggkMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.dzs.hr%2F&usg=AFQjCNFMIUEc4PNmJdUYxYWUSsE-hkeYPw&sig2=GjpPghDgaQHW5WoIB2LESQ

12. Podaci iz enciklopedije.hr, [Internet], dostupno na: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62763)

13. Podaci iz instituta za turizam [Internet], dostupno na: http://iztzg.hr/hr/institut/o_nama/misija/

14. Preferences of Europeans towards tourism (2015.), [Internet], dostupno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_414_en.pdf

15. Ružić, E.: Ruralni turizam, Ustanova za cjeloživotno učenje Magistra, Pula, [Internet], dostupno na: http://www.ras.hr/media/ruralni_turizam.pdf

16. Ružić,P (2005): Ruralni turizam

17. Slobodna Dalmacija (2015): Safari izleti dolinom Neretve kao prvorazredna turistička atrakcija, [Internet], dostupno na: http://www.slobodnadalmacija.hr/stil/gastro/clanak/id/289931/safari-izlet-dolinom-neretve-kao-prvorazredna-turisticka-atrakcija